

O'SMIRLARNING INTELEKTUAL VA IJODIY FAOLIYATI RIVOJLANISH (ANGLIYANING TARIXIY VA MADANIY YODGORLIKLARINI O'RGANISHDA)

Gavkhar Nazarkulovna Pirmanova

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent NavDPI

Annotatsiya: Ushbu maqolada Angliya tarixiy yodgorliklarining ingliz tilini o'rganish jarayonida o'smirlarda ijodkorlikni rivojlantirishga ta'siri o'rganiladi. Ingliz tilini o'rganishda o'smirlarda ijodkorlikni rivojlantirish uchun manba sifatida tarixiy yodgorliklardan foydalanish muhimligi to'g'risida xulosa chiqariladi.

Kalit so'zlar: tarixiy yodgorliklar, ijodkorlik, ingliz tilini o'rganish, o'smirlar, madaniy meros.

Tarixiy va madaniy yodgorliklarni me'moriy san'atning eng katta qadriyatlari sifatida o'rganishda o'smirlarning intellektual va ijodiy faolligini rivojlantirishda tarixiy va madaniy merosni anglashga psixologik va pedagogik yondashuv zarur.

Falsafa, psixologiya, pedagogika, idrok turli matnli talqinlarda ko'rib chiqiladi, ammo mohiyatiga ko'ra u izchil va qarama-qarshi emas. Ushbu tadqiqot uchun maqbul bo'lgan xulosani ishlab chiqamiz: idrok, bu, birinchi navbatda, sezgi idrokining zarur bosqichi bo'lib, shaxsning yo'nalishi, qiziqishi, fikrlashi, xotirasi, e'tibori, tajribasi bilan bog'liq. Muayyan hissiy rangga ega. Shaxsiy ravishda jonli ijodiy o'quv jarayoni. U amaliy faoliyat, aloqa jarayonlariga kiritilgan. O'smirlar nafaqat tarixiy va madaniy meros yodgorliklarini yaratish tarixi va madaniyatini, balki qadimiy inshootlarning estetikasini, ularning me'moriy va badiiy ko'rinishini ham o'rganishlari kerak, chunki idrokni - estetik va badiiy, ularning printsiplari, mantiqqa, idrok etishga tizimli yondoshishni hisobga olish kerak. - tarixiy va madaniy yodgorliklar tahlili, badiiy va estetik tahlilga to'xtalish - tarixiy va madaniy yodgorliklarni o'rganish, optimallashtirish sharoitlari, uning kontaktlarning zanglashiga olib boradigan asosiy parametrlari, yo'nalishlari va bunday idrokka bo'lgan talablar-tahlil-o'smirlarni o'rganish.

Estetik idrok - bu estetik tajriba bilan birga keladigan estetik qadriyat sifatida san'at asarini yo'naltirilgan va yaxlit idrok etishda namoyon bo'ladigan estetik faoliyat turi. Badiiy idrok professionalga yaqin bo'lib, badiiy asarni "o'qishga" ma'lum bir yo'nalishni, uning ma'nosini, ekspressiv vositalar tizimiga asoslangan "og'zaki-kontseptual rejaga" tarjima qilishni anglatadi. Bu idrok etuvchining estetik qobiliyatiga, uning estetik tuyg'ulariga, fikrlash madaniyati, shaxsning umumiy madaniyati va qadriyatlariga bog'liq.

Tarixiy va madaniy yodgorliklarni mantiqiy va tahliliy badiiy va estetik jihatdan o'rganishda printsiplial muhim ahamiyatga ega, quyidagilarga havolalar: yodgorlik tarixi, faoliyati, madaniy maqsadi; umumiy ko'rinishi, shakli, silueti, jabhasi; kosmosdagi kompozitsiya, konstruktiv tizim, uslub, individual tomonlar, me'moriy tafsilotlar, elementlar; tafakkur-subyektiv, tarixiy, mantiqiy-tahliliy, badiiy, ijodiy; yodgorlikning taassurotlari: kognitiv, badiiy, estetik, o'ziga xos; U haqidagi hukm o'ziga xos, jasur va asosli. Badiiy idrok mantiqida-tarixiy va madaniy yodgorliklarni tahlil qilish quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: idrok- to'g'ridan-to'g'ri, hissiy va subyektiv; idrok-bilish-"sintez-tahlil-sintez" tizimida fikrlaydigan, faol, ijodiy, aniq komponentli va ob'ektiv xulosa, shaxsiy xulosa va shaxsiy munosabat bilan umumlashtirilgan fikrlash bilan mantiqiy-badiiy-analitik.

Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu idrok etishda - tahlil qilishda faol kognitiv faoliyat va jadal intellektual va ijodiy ish-fikrlash (badiiy-tahliliy, qiymat-estetik) ancha yuqori ijodiy darajada (ijodiy fikrlash, ijodiy tasavvur) mavjud. Yagona me'moriy va badiiy tasvirni shakllantirish bilan. Uning ushbu yodgorlikka nisbatan munosabati haqiqatan ham jasorat bilan. O'smirlar tomonidan tarixiy va madaniy yodgorliklarni idrok etish ularning intellektual va ijodiy rivojlanishidagi muhim yutuq hisoblanadi. Tarixiy va madaniy yodgorliklarni, badiiy va tahliliy idrok etish jarayonida o'smirlar boshqariladigan intellektual va ijodiy faoliyatga kiritiladi.

Tabiiyki, o'smirlar me'morchilikning o'ziga xos xususiyatlari va xususiyatlari, me'moriy san'at va tasviriy vositalar, arxitekturaning estetik xususiyatlari bilan idrok etishning taxminiy yo'naltiruvchi nuqtasi-tahlil qilish, tarixiy va madaniy ahamiyatga ega bo'lganlik va me'moriy yodgorlikning badiiy va estetik qadriyatlarini bilan tanish emas. Albatta, tarixiy va madaniy, ijtimoiy va ijtimoiy tegishli bilimlari asosida. Shunday qilib, o'smirlar intellektual va ijodiy kognitiv va ma'rifiy faoliyatga bag'ishlangan, kommunikativ faoliyat sifatida motiv, harakat bilan boshlanadigan va yo'naltirilgan, ma'lum bir tashkilotchilik, shaxsiy faoliyat bilan maqsadli ongli va rag'batlantiruvchi faoliyat deb hisoblanadigan bilim va ma'rifiy faoliyatga tayyorgarlik ko'rishmoqda.

O'smirlarning intellektual va ijodiy faolligi, uning faollashishi shartlari, mahsuldorligi-aniq tarixiy va madaniy yodgorliklar bo'lgan yuqori madaniy qadriyatlar misolida e'tiborga olish kerak. Angliya madaniyatiga qiziqish, intellektual va ijodiy faoliyatga bo'lgan qiziqish va o'zini o'zi anglashga bo'lgan ehtiyoj o'smirlarning shaxsiyatini rivojlantirish uchun muhim omildir, bu ayniqsa tarixiy va madaniy yodgorliklarga bag'ishlangan kognitiv va ma'rifiy faoliyatni hal qilishda muhimdir. Tarixiy va madaniy yodgorliklarni bilish o'smirlarning aql-idroki, ularni tarixiy, madaniy va ayniqsa badiiy qadriyatlar sifatida bilish-badiiy va estetik mantiqiy va tahliliy tadqiqotlar orqali ta'minlanadi, bu davrda ijodiy=bilish-tafakkur ayniqsa faollashadi. Tarixiy va madaniy yodgorliklar yuqori darajada badiiy, estetik jihatdan ahamiyatli, dunyoning turli mamlakatlaridagi qadimiy me'moriy tuzilmalar bo'lgan jahon merosini aks ettiruvchi yodgorliklar o'rganishda juda samarali hisoblanadi.

O'smirlarning intellektual va ijodiy faoliyatining dastlabki rivojlanishi intellektual va ijodiy faoliyatga qiziqishdir va aniq, aniq natija-bu katta yoshdagi bolalarning intellektual va ijodiy kognitiv va ma'rifiy faoliyati.

Motivatsiyada aniq narsalar kerak-maqsad, qiziqish, xohish, ehtiyojni faollashtirish. Buning uchun qiziqarli material, intellektual salohiyat, ijodkorlik talab etiladi. Asosiysi, hissiy jihatdan ijobiy munosabat, muhimlik va zarurlikni anglash, maqsadga erishishning maqbul usullari va usullari. O'sishni rag'batlantirishning muhim manbalari quyidagilardir: tarixiy va madaniy yodgorliklar haqidagi qiziqarli tarixiy va madaniy matnlar, ularning fotosuratlarini, o'smirlarning intellektual va ijodiy qobiliyatlarini Angliyadagi qadimiy madaniy diqqatga sazovor joylarni chuqurroq o'rganishda ishlatishda. O'smirlarga individual yondashish rag'batlantiruvchi omil-intellektual va ijodiy ishlarni erkin tanlash, dunyo merosiga aylangan tarixiy va madaniy yodgorliklar to'g'risidagi tarixiy va madaniy bilimlarni tarqatish bo'yicha faoliyatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tarixiy va madaniy yodgorliklarni o'rganish jarayonida o'smirlarning intellektual va ijodiy faolligini rivojlantirishning asosiy mezonlari:

I. Qiziqish, ularning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirish istagi.

II. Intellektual va ijodiy faoliyatning mohiyatini, uning shaxsni rivojlantirishdagi rolini bilish; tarixiy va madaniy yodgorliklarni o'rganish jarayonida intellektual va ijodiy faoliyatni rivojlantirish imkoniyatlari.

III. Tarixiy va madaniy yodgorliklarga kognitiv qiziqish.

IV. O'qish jarayonida intellektual va ijodiy qobiliyatlarining namoyon bo'lishi va takomillashishi - tarixiy va madaniy yodgorliklarni badiiy va estetik tahlil qilish.

V. Tarixiy va madaniy yodgorliklar haqidagi bilim va taassurotlarni intellektual va ijodiy ishlarda aks ettirish.

VI. Jamoatchilikning turli kommunikativ darajalarida intellektual-ijodiy kognitiv-ma'rifiy "mahsulotlar" bilan ishlash.

VII. O'zining intellektual va ijodiy faoliyatiga baho berish.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Kramersch, C. (2013). Culture in foreign language teaching. *Iranian Journal of Language Teaching Research*, 1(1), 57-78.
2. Byram, M. (2008). From foreign language education to education for intercultural citizenship: Essays and reflections. *Multilingual Matters*.
3. Liddicoat, A. J., & Scarino, A. (2013). *Intercultural language teaching and learning*. John Wiley & Sons.
4. Dörnyei, Z., & Csizér, K. (1998). Ten commandments for motivating language learners: Results of an empirical study. *Language teaching research*, 2(3), 203-229.
5. Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language teaching*, 40(2), 97-118.